

Aruanne arheoloogilistest eeluuringutest
Valjala kirikiu kaitsevööndis Noole katastriüksusel 2026. aastal
(Saaremaa vald)

Marika Mägi

Arheoloog

SA Osiliana / Tallinna ülikool

Pöide 2026

Arheoloogilise uuringu põhiandmed

		Loa/teatise number: Uuringuteatis nr 1934, 12.06.2026
Mälestise / uuringu objekti nimetus:	Noole katastriüksus Valjala kiriku kaitsevööndis	Registrinumber: 4178
Aadress (mälestise / uuringu objekti asukoht): Saaremaa vald, Valjala alevik, Noole katastriüksus (71401:001:2075)		
Koordinaadid (olenevalt objektist kas uuringuala keskpunkt, uuringuala nurgapunktid, pikemate trasside puhul otsapunktid): Prooviüfufide keskkohad: 1 - 6474678.955,429196.435 2 - 6474694.4904,429207.2812 3 - 6474731.4242,429230.7886 4 - 6474679.333,429172.914		

Seoses Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi Valjala Pritsumehed MTÜ taotlusega detailplaneeringu algatamiseks Valjala kiriku kaitsevööndis Noole katastriüksusel viidi seal läbi arheoloogilised eeluuringud selgitamaks, kas nimetatud alal võib leiduda matuseid või asulakihti. Midagi kultuurikihile viitavat ei leitud.

Tehtud/tellitud analüüsid ja dateeringud	Välitööde juhataja ja asutus:
--	-------------------------------

☐ ¹⁴ C ☐ dendro ☐ luu ☐ muu		Marika Mägi (SA Osiliana/Tallinna ülikool)
		<i>Toimumisaeg:</i> 16. juuni ja 4. august 2026
		<i>Tööde tellija:</i> SA Osiliana
		<i>Kaevandi või uuritud ala pindala:</i> Ca 0,24 ha
		<i>Leiud (peanumber):</i> Leide polnud.

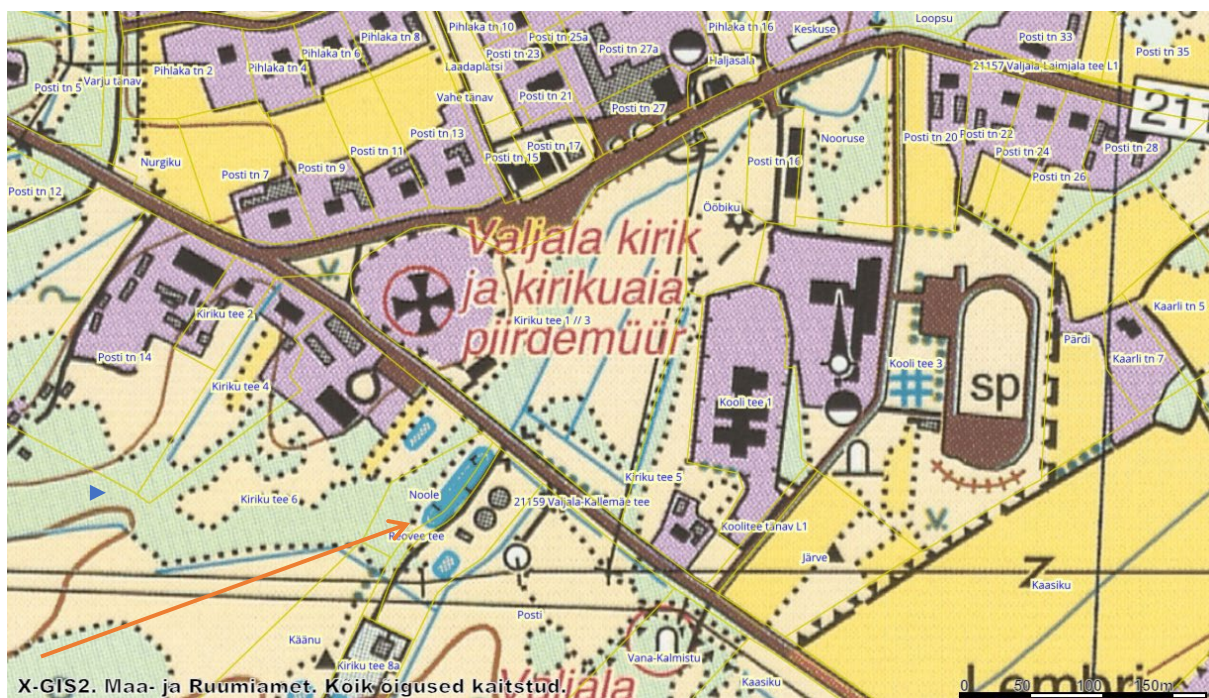
Märkused:

Kuupäev 07.08.2026	Allkiri M. Mägi <i>/allkirjastatud digitaalselt/</i>
---------------------------	--

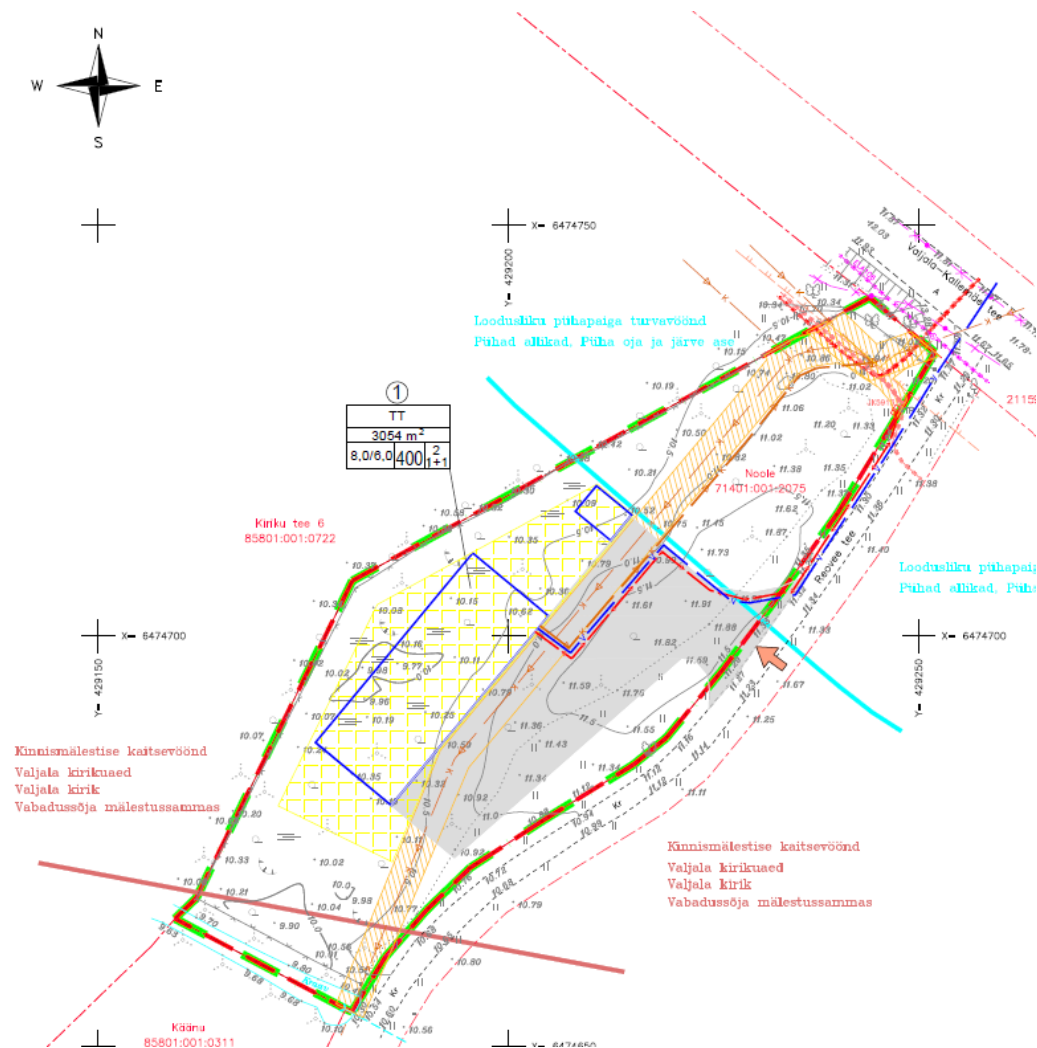
Seoses Vabatahtliku Tuletõrje Seltsi Valjala Pritsumehed MTÜ taotlusega detailplaneeringu algatamiseks Valjala kiriku kaitsevööndis Noole katastriüksusel viidi seal läbi arheoloogilised eeluuringud selgitamaks, kas nimetatud alal võib leiduda matuseid või asulakihti.

Inspekteerisime kohta 16. juunil ja 4. augustil 2026. Osalesid Marika Mägi, Piia Sandra Sandrak ja Lisanna-Lee Leeman. Fotod ja joonised tegi Marika Mägi. Mõõdistati Trimble R-10-ga. Kõik käesoleva aruande fotod ja joonised tegi Marika Mägi. Aluskaartidena on kasutatud Maa- ja Ruumiameti kaarte.

Koht on suuremas osas kaetud väga tiheda võsaga. Seal on tehtuid ulatuslikke pinnasetoid ja suuremat osa katastriüksusest on 20. sajandi teisel poolel hõlmanud veepuhastusseade, mis hiljem on täidetud (joonis 1). Kuna me uuringute algul seda ei teadnud, sai surfid 1 ja 2 tehtud kinniaetud veepuhastusseade kohale. Hoone on planeeritud siiski kinni aetud veepuhastusseade kõrvale (joonis 2).

Joonis 1. Noole katastriüksus veepuhastusjaamaga 1994. aasta kaardil (näidatud noolega).

Joonis 2. Planeeritava hoone eskiislahendus.

Veepuhastusseade ala kõrval maapind loode suunas laskub ning moodustub madalam vöönd selle ja Valjala pastoraadi all oleva kõrgendiku vahel. Lidari kaardil olevate jälgede järgi võib arvata, et siit on varem jooksnud Valjala kirikust ida poole jäävatest allikatest lähtunud oja (joonis 3).

Joonis 3. Šurfide asukohad reljeefkaardil. Vasakul all nurgas näha kunagise oja jäljed.

Joonis 4. Šurfide asukohad.

Šurf 1 – mõõdud ca 1 x 1 m. Tihedalt läbi kasvanud pinnas, pruunikas muld, sees rohkesti hilisemat rämpsut, samuti betoonblokkide tükke. Kaevasime 30 kuni 45 cm sügavuseni, seejärel blokeerisid tee paelatakad ja betoonitükid.

Foto 1. Šurfi 1 koht enne kaevamist.

Foto 2. Šurf 1.

Šurf 2 – mõõdud ca 1 x 1 m. Siin paljandus esmalt tume muld, mis võib olla seotud asukohaga madalamal alal, väljaspool veepuhastusseadme auku. Selle all oli helepruun kruus, mille sees üksikuid suuremaid kive. Põlengujälgi või leide polnud. Kiht tundus olevat täiesti looduslik.

Foto 3. Šurf 2.

Šurf 3 - 1 x 1 m. Šurf tehti täidetud maapinnast eemale suure tee lähedusse. Paljandus mustjaspruun muld, selle all 10-12 cm sügavusel helehall savikiht. Midagi kultuurkihile viitavat ei saadud.

Foto 4. Šurf 3 asukoht võsas, suure peale toodud paelahmaka lähikonnas.

Foto 5. Šurf 3.

Šurf 4 – suurus 1 x 1 m. See šurf paiknes otse planeeritud hoone all maapinna madalama vööndi serval. Kiht oli siin eelnevatest erinev, koosnedes sõmerast mustjast mullast. Mullakihi värvus ja rohkus võib olla tingitud arvatavast ojast või erosioonist, meenutades niisketele aladele üldiselt iseloomulikku pinnast. Leidus üksikuid loomaluid, kuid ka hilisemaid asju, nt kaasaegne nael. Sütt ei täheldatud. 45-55 cm sügavusel paljandus hall looduslik savikiht.

Foto 6. Šurfi 4 sissevõtmine vōsas.

Foto 7. Pinnas šurfis 4.

Järeldused

Kuigi šurfides võis täheldada inimtegevuse jälgi, osutasid need vaid möödunud sajandile. Ajaloolist kultuurkihti ei tuvastatud. Hoonete ehitamisel nimetatuid alale ei ole seega takistusi.

07.08.2026

Marika Mägi
arheoloog

/allkirjastatud digitaalselt/